

POSTANOWIENIE

29 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Wesołowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 29 listopada 2023 r. w Warszawie
zażalenia A. B. i M. B.

na wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 20 grudnia 2022 r., I ACa 642/22,
w sprawie z powództwa A. B. i M. B.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 1, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w
orzeczeniu kończącym sprawę.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 21 lutego 2022 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu ustalił, że umowa kredytu hipotecznego nominowanego do CHF nr [...] z 11 lipca 2007 roku zawarta przez powodów A. i M. B. z pozwanym Bankiem SA w W. jest nieważna (pkt I), a nadto zasądził od pozwanego Banku S.A. w W. na rzecz powódki A. B. kwotę 15 844,02 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 28 września 2021 r, do dnia zapłaty, zaś na rzecz powoda M. B. kwotę 15 844,02 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 28 września 2021 roku do dnia zapłaty (pkt. II i III). W pozostałej części powództwo zostało oddalone (pkt. IV), a koszty procesu Sąd wzajemnie zniósł.

Rozpoznający apelacje obu stron postępowania od powyższego rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny we Wrocławiu podzielił stanowisko Sądu

Okręgowego, że kwestionowane klauzule umowne były sprzeczne z dobrymi obyczajami, naruszając w sposób rażący interesy powodów.

Jednocześnie Sąd odwoławczy uznał za zasadne zapatrywanie Sądu Okręgowego co do oceny skutków abuzywności zakwestionowanych postanowień umownych dla możliwości dalszego funkcjonowania umowy w obrocie prawnym przyjmując nieważność umowy.

Jednakże zdaniem Sądu drugiej instancji stwierdzenie, że umowa z 11 lipca 2007r. nie wiąże już stron na skutek jej nieważności po eliminacji klauzuli przeliczenia walutowego (art. 58 § 1 k.c., w zw. z art. 3851 § 1 k.c. i w zw. z art. 6 ust. 1 i 2 Dyrektywy 93/13 przy uwzględnieniu art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13) nie oznaczało, że powództwo o zapłatę winno być uwzględnione w zakresie określonym w punkcie II i III zaskarżonego wyroku, przy czym zdaniem tego Sądu bezprzedmiotowe były rozważania co do skuteczności zgłoszonego zarzutu potrącenia.

Zdaniem Sądu odwoławczego w realiach niniejszej sprawy niezbędne było ustalenie, czy po stronie powodów istnieje wartość, o którą są oni kosztem banku zubożeni (bank wzbogacony), a która miałaby podlegać zwrotowi, biorąc w pierwszej kolejności pod uwagę nominalną wartość świadczenia banku (na rzecz powodów) w zakresie kapitału, czyli przy założeniu równowagi merytorycznej stron umowy. Sąd Apelacyjny uznał, że jest to o tyle istotne, że kredyt był kredytem złotówkowym, a zatem winien być rozliczony w złotych polskich. Wskazaną kwestią Sąd pierwszej instancji w ogóle się nie zajmował z uwagi na przyjęcie założenia, że nieważność umowy samoistnie generowała obowiązek zwrotu świadczenia uiszczanego przez powodów na rzecz banku jako świadczenia nienależnego, co zdaniem Sądu odwoławczego stało w sprzeczności z art. 410 § 2 k.c. oraz art. 405-409 k.c.

W zaleceniach przy ponownym rozpoznaniu sprawy przez Sąd Okręgowy Sąd Apelacyjny uznał za konieczne poczynienie ustaleń faktycznych i rozważań odnoszących się do zubożenia powodów/wzbogacenia pozwanego, przy uwzględnieniu dokonywanych przez powodów wpłat i ich przeliczeniu na walutę zobowiązania (w przypadku wpłat frankowych).

W związku z zażaleniem powodów A. B. i M. B. na wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 20 grudnia 2022 r. uchylający wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 21 lutego 2022 r. w punktach II, III, IV co do kwoty 42.908,12 zł oraz V i przekazujący sprawę Sądowi Okręgowemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Zażalenie jest zasadne.

Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji służy przeprowadzeniu kontroli istnienia procesowych podstaw wydania przez sąd drugiej instancji wyroku kasatoryjnego, zamiast merytorycznego zakończenia sprawy. Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego jest ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej, powołanej przez ten sąd, podstawie orzeczenia kasatoryjnego (zob. postanowienie SN z 11 maja 2022 r., III CZ 161/22, postanowienie Sądu Najwyższego z 1 marca 2023 r., III CZ 285/22).

W postępowaniu toczącym się w wyniku zażalenia złożonego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. na orzeczenie kasatoryjne Sąd Najwyższy bada tylko, czy wystąpiły wskazane przez sąd drugiej instancji przesłanki uchylenia zaskarżonego wyroku, którymi są: nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji, nierozpoznanie przez ten sąd istoty sprawy oraz sytuacja, gdy wydanie wyroku przez sąd drugiej instancji wymagałoby przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego nie mogą być inne kwestie, w szczególności dotyczące oceny zasadności roszczenia ani merytorycznego badania stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak również badania prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się ściśle do wskazanych podstaw uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji (zob. postanowienie SN z 24 lutego 2022 r. III CZ 52/22, postanowienie Sądu Najwyższego z 1 marca 2023 r., III CZ 285/22).

W niniejszej sprawie sąd drugiej instancji uchylił zaskarżony wyrok z uwagi na zaistnienie przesłanki z art. 386 § 4 k.p.c., wskazując że Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy.

W obowiązującym modelu apelacji pełnej rola sądu drugiej instancji nie ogranicza się jedynie do samego aktu kontroli zaskarżonego rozstrzygnięcia, ale obejmuje także powinność merytorycznego rozpoznania sprawy na podstawie własnych ustaleń faktycznych, poczynionych na bazie materiału zebranego w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Celem postępowania apelacyjnego jest bowiem ponowne i wszechstronne merytoryczne rozpoznanie sprawy. Sąd odwoławczy nie może się od tej powinności uchylić z uwagi na utrudnioną, ocenę materiału dowodowego, wynikającą m.in. z potrzeby uzupełnienia materiału dowodowego. W tym zakresie jest on bowiem wyposażony we wszystkie instrumenty wykorzystywane w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, zarówno w zakresie odpowiedniego stosowania reguł ciężaru dowodu, zasad oceny dowodów, jak i przeprowadzenia lub uzupełnienia części dowodów we własnym zakresie, nie wyłączając możliwości rozpoznania pominiętych dotąd wniosków dowodowych oraz tych postanowień sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy (zob. postanowienie SN z 27 kwietnia 2017 r. IV CZ 10/17, postanowienie Sądu Najwyższego z 1 marca 2023 r., III CZ 285/22).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie istoty sprawy odnosi się do aspektu materialnego sprawy, a nierozpoznanie istoty zachodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (zob. postanowienia SN z 9 listopada 2012 r. IV CZ 156/12; z 26 listopada 2012 r., CZ 147/12; z 16 listopada 2012 r. III CZ 83/12; z 6 lutego 2018 r., IV CZ 1/18; z 30 września 2020 r., IV CZ 53/20, p ostanowienie Sądu Najwyższego z 1 marca 2023 r., III CZ 285/22). O sytuacji takiej można mówić, jeżeli sąd rozstrzygnął o żądaniu powoda na innej podstawie faktycznej i prawnej niż zgłoszona w pozwie, nie rozważył wszystkich zarzutów pozwanego dotyczących kwestii faktycznych czy prawnych rzutujących na zasadność roszczenia będącego przedmiotem sprawy. Innymi słowy, nierozpoznanie istoty sprawy polega na

zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania pozwu, tj. niewyjaśnieniu i pozostawieniu poza oceną okoliczności faktycznych, stanowiących przesłanki zastosowania normy prawa materialnego, będącej podstawą roszczenia. Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi również w sytuacji, w której sąd pierwszej instancji dokonał oceny prawnej roszczenia bez oparcia jej o właściwie ustaloną podstawę faktyczną i w związku z tym w sprawie zachodzi potrzeba poczynienia po raz pierwszy niezbędnych ustaleń faktycznych.

Postępowanie dowodowe w niniejszej sprawie w przeważającym zakresie zostało przeprowadzone. Natomiast nawet potrzeba znacznego uzupełnienia postępowania dowodowego nie stanowi jednak podstawy do wydania orzeczenia kasatoryjnego (zob. postanowienie SN z 21 lutego 2019 r. I CZ 7/19 oraz z 1 marca 2023 r., III CZ 285/22).

W przedmiotowej sprawie Sąd Apelacyjny ustalił, że kwestionowane przez stronę powodową postanowienia umowy są abuzywne. Uznając wprowadzony do umowy mechanizm waloryzacji za klauzulę niedozwoloną wskazał, że umowa nie wiąże stron na skutek jej nieważności po eliminacji klauzuli przeliczenia walutowego (art. 58 § 1 k.c., w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. i w zw. z art. 6 ust. 1 i 2 Dyrektywy 93/13 przy uwzględnieniu art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13). Nie oznaczało to jednak zdaniem Sądu drugiej instancji, że powództwo o zapłatę winno być uwzględnione w zakresie określonym w punkcie II i III zaskarżonego wyroku tj. zastosowanie przez Sąd automatyzmu polegającego na tym, że powodom należy się świadczenie w łącznej wysokości spełnionych na rzecz banku wpłat, a raczej należy ocenić je przez pryzmat zubożenia powodów/wzbogacenia pozwanego.

W ocenie Sądu drugiej instancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy należało poczynić ustalenia faktyczne i rozważania odnoszące się do zubożenia powodów/wzbogacenia pozwanego, przy uwzględnieniu dokonywanych przez powodów wpłat i ich przeliczeniu na walutę zobowiązania (w przypadku wpłat frankowych).

Wskazać jednak należy, że treść zgłoszonego przez stronę powodową żądania i przebieg postępowania w sprawie świadczą o tym, że w sprawie istota sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. została przez Sąd Okręgowy rozpoznana.

Rozważania sądów obu instancji dotyczą tego samego żądania, mającego źródło w stosunku prawnym ukształtowanym tymi samymi oświadczeniami woli stron i pozostałymi elementami stanu faktycznego, różnie jednak zinterpretowanymi. Sąd drugiej instancji przedstawił jedynie odmienną ocenę stosunku prawnego łączącego strony. Wobec tego, wbrew odmiennemu stanowisku Sądu Apelacyjnego, nie ma podstaw do przyjęcia, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy. Jeśli Sąd Apelacyjny prezentuje w tej sprawie inny pogląd na sposób, w jaki należało wyłożyć i zastosować prawo materialne, to władny jest we własnym zakresie odmiennie ocenić zasadność roszczenia zgłoszonego przez powodów ewentualnie uzupełnić postępowanie dowodowe (zob. postanowienie SN z 25 kwietnia 2014 r. II CZ 117/13, postanowienie Sądu Najwyższego z 1 marca 2023 r., III CZ 285/22).

Tym samym brak było podstaw do uchylenia zaskarżonego wyroku na podstawie art. 368 § 4 k.p.c. z powołaniem na nierozpoznanie istoty sprawy, czy też potrzebę przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Z tych względów na podstawie art. 394¹ § 1¹ i 3 k.p.c. w zw. z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.).

[SOP]

[ał]

